ISSN 2181-7839

XALQ TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:
O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PRESCHOOL AND SCHOOL EDUCATION
OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2026

5-son
(Sentabr-Oktabr)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

MUNDARIJA

		TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI
O. Ganiyev	4	Ta'lim tizimida korrupsiyaga qarshi immunitetni shakllantirish: jamoatchilik fikri asosida empirik tahlil
M. Pardayeva	13	Yangi o'quv yilining dastlabki 30 kunida maktab boshqaruvi: strategik ustuvorliklar va boshqaruv amaliyotining diagnostik tahlili
A. Xolmurodov	22	Pedagog kadrlar bilan ta'minlash va ularning kasbiy rivojlanish tizimini takomillashtirish: muammolar, huquqiy asoslar va istiqboldagi yo'nalishlar (Maktabgacha va maktab ta'limi tizimi misolida)
X. Nurmetov	26	Ta'lim tizimini raqamlashtirish sharoitida zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik asoslari
U. Xasanov	30	Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak pedagoglarning raqamli madaniyatini rivojlantirish asosida kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish
U. Toxirov	33	Bo'lajak mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda "PBL" va "Sun'iy intellekt" vositalarini birgalikda qo'llashning pedagogik muammolari va ularning yechimlari
D. Kamoljonova	38	Mutolaa sotsiometrik munosabatlarni shakllantiruvchi madaniy vosita sifatida
B. A'zamov	42	Multimedia texnologiyalari orqali talabalarda raqamli kompetentlikni rivojlantirish
R. Quziyev	46	O'smir yoshdagi o'quvchilarni ijtimoiylashtirish jarayonida axborotlar bilan ishlash madaniyatini shakllantirishning tarbiyaviy ahamiyati
D. Mo'ydinova	50	Talabalarda shaxsiy e'tiqodini shakllantirish texnologiyasi
		TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI
Z. Taxirov	53	Uslubiyatning fonetik vositalari
D. Il'yasova	58	Bolalar adabiyoti vositasida boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik didini shakllantirishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati
N. Kamolova	61	Kimyo ta'limida o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari
M. Kenjayeva	70	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish bosqichlari
D. Sadikov	74	Organik kimyo darslarida laboratoriya mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida tashkil etishning zamonaviy yondashuvlari
		ZAMONAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI
M. Sayidova	79	Ta'lim muassasalarida zamonaviy texnologik ta'lim mazmunida ilg'or texnologiyalarning aks etishi
J. Buriyev	83	Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini rivojlantirish
U. Toxirov	86	Oliy ta'lim jarayonida muammoli ta'lim (pbl) texnologiyasi bilan sun'iy intellekt vositalarini integratsiyalashning pedagogik salohiyati

N. Temirov, X. Sirojiddinova	91	O‘quv jarayonini rivojlantirishda sun’iy intellektdan foydalanish
		TA’LIMDA MENEJMET
Q. Almardanov	94	Maktab rahbarlarining boshqaruv kompetensiyasini takomillashtirish orqali ta’lim sifatini oshirish jarayonlarini optimallashtirish
		TA’LIMDA IQTISODIOT VA MOLIYALASHTIRISH
N. Boymuradov	103	Maktabgacha ta’lim tashkilotida moliyaviy barqarorlikni ta’minlashda moliyaviy boshqaruv modeli
A. Boltaev	109	Tizimli yondashuv asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida byudjetdan tashqari mablag‘larni jalb qilish va ularni samarali boshqarish
		MALAKA OSHIRISH VA QAYTA TAYYORLASH
N. Dushayeva	115	Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida pedagogik etikani shakillantirish vositalari va shartlari
		PSIXOLOGIYA
X. Toshturdieva	119	Umumiy o‘rta ta’lim maktablari o‘quvchilarini deontologik qobiliyatlarini shakllantirishning hozirgi holati
M. Muzaffarova	127	Raqamli jamiyat sharoitida boshlang‘ich maktab o‘quvchilarining raqamli sotsializatsiyasi va ota-onalik kompetentligining psixologik-pedagogik determinantlari
D. Adilova	131	Jamoadagi konfliktlarni boshqarish va ularni konstruktiv murosaga olib kelishning zamonaviy mexanizmlari
		ATROF-MUHIT MUHOFAZASI VA EKOLOGIK XAVFSIZLIK
D. Zayniddinova	135	Markaziy osiyoda suv resurslari muammosi va barqaror boshqaruv strategiyalari
		QIYOSIY PEDAGOGIKA
D. Xoliqulova	138	Mehrli maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning xorijiy tajribasi

Dilnoza XOLIQULOVA,
Qori Niyoziy nomidagi Tarbiya pedagogikasi Milliy instituti, mustaqil izlanuvchi

MEHRLI MAKTAB O‘QUVCHILARINING IJTIMOIY MOSLASHUVCHANLIK KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI

Annotatsiya

Maqolada uzoq muddat davolanish jarayonida bo‘lgan va shu sababli gospital (kasalxona qoshidagi) maktablarda ta’lim olayotgan o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning xorijiy tajribasi tahlil qilingan. Tadqiqotda AQSH, Germaniya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Janubiy Koreya va Yaponiyaning gospital pedagogikasi sohasidagi amaliyotlari qiyosiy tahlil metodi asosida o‘rganildi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, rivojlangan mamlakatlarda gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda kompleks yondashuv – psixologik-pedagogik yordam, “Child Life” mutaxassislari faoliyati, raqamli texnologiyalar (teleprisutstvie robotlari, video ko‘prik darslari), oila bilan ishlash va tengdoshlar bilan muloqotni tashkil etish tizimlari muhim o‘rin tutadi.

Tayanch so‘zlar. Gospital maktab, ijtimoiy moslashuvchanlik, inklyuziv ta’lim, gospital pedagogikasi, reabilitatsiya, xorijiy tajriba, bemor bolalar ta’limi.

В статье анализируется зарубежный опыт развития навыков социальной адаптации учащихся, находящихся в процессе длительного лечения и обучающихся по этой причине в госпитальных (прибольничных) школах. В исследовании на основе метода сравнительного анализа изучена практика в области госпитальной педагогики США, Германии, Великобритании, Финляндии, Южной Кореи и Японии. Результаты показали, что в развитых странах важную роль в обеспечении социальной адаптации учащихся госпитальных школ играют комплексный подход - психолого-педагогическая помощь, деятельность специалистов "Child Life," цифровые технологии (роботы телеприсутствия, уроки видеомоста), системы работы с семьей и организации общения со сверстниками.

Ключевые слова. Госпитальная школа, социальная адаптация, инклюзивное образование, госпитальная педагогика, реабилитация, зарубежный опыт, образование больных детей.

The article analyzes foreign experience in developing social adaptation skills among students who have been undergoing long-term treatment and are therefore studying in hospital schools. The study examined the practices of the USA, Germany, Great Britain, Finland, South Korea, and Japan in the field of hospital pedagogy using the comparative analysis method. The results showed that in developed countries, a comprehensive approach plays an important role in ensuring the social adaptation of hospital school students: psychological and pedagogical assistance, the activities of "Child Life" specialists, digital technologies (telepresence robots, video bridge lessons), family work, and systems for organizing communication with peers.

Key words. Hospital school, social adaptation, inclusive education, hospital pedagogy, rehabilitation, foreign experience, education of sick children.

So‘nggi o‘n yilliklarda dunyo pedagogikasida alohida ehtiyojga ega bo‘lgan bolalar, jumladan, uzoq muddatli yoki og‘ir kasalliklar sababli davolanish muassasalarida bo‘lishga majbur bo‘lgan o‘quvchilarning ta’lim olish huquqini ta’minlash masalasi dolzarb yo‘nalishlardan biriga aylandi. Bunday o‘quvchilar odatiy maktab muhitidan uzoq vaqt ajralib qolishi natijasida nafaqat bilim olishda, balki ijtimoiy munosabatlar tizimida ham jiddiy qiyinchiliklarga duch keladi. Kasallik

jarayonida bola tengdoshlari bilan muloqotdan mahrum bo‘ladi, o‘qishdan orqada qoladi, o‘ziga bo‘lgan ishonchi pasayadi va jamiyatga qaytganda moslasha olmaslik xavfi yuzaga keladi.

Aynan shu muammoni bartaraf etish maqsadida ko‘plab rivojlangan davlatlarda “gospital maktab” (hospital school) tizimi yaratilgan bo‘lib, u kasalxona sharoitida bo‘lgan o‘quvchilarga nafaqat davlat ta’lim standartlariga mos bilim berish, balki ularning psixologik-ijtimoiy holatini qo‘llab-quvvatlash vazifasini ham bajaradi. Mehrli maktab – bu kasalxona yoki reabilitatsiya markazi qoshida faoliyat yurituvchi, o‘quvchining sog‘lig‘i imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda moslashtirilgan o‘quv dasturlari asosida ishlaydigan ta’lim bo‘g‘ini hisoblanadi.

Ijtimoiy moslashuvchanlik – shaxsning o‘zgaruvchan ijtimoiy muhit sharoitlariga moslasha olish, yangi jamoa a’zolari bilan samarali muloqot o‘rnatish, o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish hamda hayotiy vaziyatlarga konstruktiv yondashish qobiliyatidir. Uzoq muddat davolanish jarayonida bo‘lgan bolalarda ushbu ko‘nikmalarning shakllanishi bir qator omillar – ijtimoiy izolyatsiya, jismoniy cheklovlar, hissiy stress, ota-onalarning ortiqcha g‘amxo‘rligi kabi holatlar tufayli murakkablashadi [10].

Xorijiy davlatlarning ushbu sohadagi tajribasi shuni ko‘rsatadiki, gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvini ta’minlash faqat pedagogik emas, balki tibbiy, psixologik va ijtimoiy xizmatlarning uyg‘un hamkorligini talab qiladi. Xususan, AQSHda “Child Life” mutaxassisligi [3], Germaniyada “Krankenhauspädagogik” (kasalxona pedagogikasi) yo‘nalishi [5], Buyuk Britaniyada “Hospital and Home Education Service” tizimi [4], Janubiy Koreya va Yaponiyada esa raqamli texnologiyalarga asoslangan masofaviy ishtirok modellari [9, 10] keng qo‘llaniladi.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirish, shu jumladan, uzoq muddat davolanuvchi bolalarning ta’lim olish huquqini ta’minlash borasida qator me’yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilingan bo‘lsada [1, 2], gospital pedagogikasi va bunday o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvini ilmiy-metodik jihatdan ta’minlash masalasi hali yetarlicha o‘rganilmagan. Shu sababli xorijiy tajribani ilmiy tahlil qilish va milliy sharoitga moslashtirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro tajribani chuqur o‘rganish, birinchidan, ilmiy-nazariy ahamiyatga ega – chunki u gospital pedagogikasi va ijtimoiy moslashuv nazariyalarini boyitadi; ikkinchidan, amaliy ahamiyatga ega – chunki uning natijalari asosida O‘zbekistonda tegishli me’yoriy hujjatlar, uslubiy qo‘llanmalar va kadrlar tayyorlash dasturlarini takomillashtirish mumkin. Shuningdek, mazkur mavzu ijtimoiy adolat nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi, chunki sog‘ligi tufayli vaqtincha imkoniyati cheklangan har bir bola ta’lim va ijtimoiy rivojlanishda teng huquqqa ega bo‘lishi lozim.

Tadqiqot metodologik jihatdan sifat tadqiqotlari toifasiga kiradi va quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Qiyosiy-tahliliy metod – turli mamlakatlarning gospital ta’lim tizimlariga oid rasmiy hujjatlar, ta’lim dasturlari va ilmiy adabiyotlarni o‘zaro qiyoslash orqali umumiy va farqli jihatlarni aniqlash uchun qo‘llanildi.

2. Kontent-tahlil metodi – AQSH, Germaniya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Janubiy Koreya va Yaponiyaning ta’lim vazirliklari, sog‘liqni saqlash tashkilotlari hamda ixtisoslashgan assotsiatsiyalarining (masalan, Association of Child Life Professionals, National Association for Hospital Education) rasmiy hujjatlari, hisobotlari va uslubiy qo‘llanmalari mazmuni tahlil qilindi [3, 4].

3. Sistemali tahlil metodi – gospital maktablardagi ijtimoiy moslashuvni ta’minlov-

chi omillarni (pedagogik, psixologik, tibbiy, texnologik) yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqish imkonini berdi.

4. Induktiv-deduktiv tahlil – xususiy amaliy holatlar (masalan, alohida davlatlarning dasturlari) asosida umumiy xulosalar chiqarish, so‘ngra ularni O‘zbekiston sharoitiga nisbatan qo‘llash imkoniyatlarini baholash uchun qo‘llanildi.

Tadqiqot manbalari sifatida 2010–2025-yillar oralig‘ida chop etilgan xalqaro ilmiy jurnallardagi maqolalar, YuNESKO va JSST (Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti)ning bolalar ta’limi va sog‘lig‘iga oid hisobotlari [6, 7], shuningdek, tegishli davlatlarning ta’lim vazirliklari veb-resurslarida joylashtirilgan rasmiy hujjatlar tanlab olindi. Manbalarni tanlashda ularning ilmiy asoslanganligi, dolzarbligi va amaliy ahamiyatiga e’tibor qaratildi.

Tahlil jarayonida gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanligini ta’minlovchi asosiy ko‘rsatkichlar sifatida quyidagilar belgilandi: tengdoshlar bilan muloqot darajasi, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish imkoniyati, hissiy-psixologik barqarorlik, o‘quv jarayoniga qaytish (reintegratsiya) tezligi va oila bilan o‘zaro hamkorlik sifati.

Amerika Qo‘shma Shtatlarida gospital maktablarda “Child Life Specialist” (bolalar hayoti mutaxassisi) lavozimi mavjud bo‘lib, ular davolanish jarayonida bo‘lgan bolalarning hissiy va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish bilan shug‘ullanadi. Ushbu mutaxassislar o‘yin terapiyasi, ijodiy mashg‘ulotlar va guruhli faoliyatlar orqali bolalarning stress darajasini pasaytiradi hamda ularni tengdoshlari bilan muloqotga jalb qiladi. Shuningdek, ko‘plab kasalxonalarda “sinf xonalari” tashkil etilgan bo‘lib, u yerda turli yoshdagi bolalar birgalikda mashg‘ulot o‘tkazadi, bu esa ijtimoiy muloqot ko‘nikmalarini saqlab qolishga xizmat qiladi. Video aloqa texnologiyalari yordamida bemor o‘quvchi o‘z sinfdoshlari bilan real vaqt rejimida muloqot qilish, hatto darslarda masofadan ishtirok etish imkoniyatiga ega [3].

Germaniyada “Krankenhauspädagogik” (kasalxona pedagogikasi) yo‘nalishi maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan pedagoglar tomonidan amalga oshiriladi. Ushbu mutaxassislar nafaqat o‘quv fanlaridan dars beradi, balki bolaning hissiy holatini kuzatib boradi va zarur hollarda maktab psixologi bilan hamkorlikda ishlaydi. Germaniya modelining o‘ziga xos jihati – “kichik guruhlar” tamoyili bo‘lib, unda bir vaqtning o‘zida 2–5 nafar bemor bola birgalikda mashg‘ulot o‘tkazadi, bu esa individual ta’limga qaraganda ijtimoiy muloqot imkoniyatini kengaytiradi. Bundan tashqari, “maktabga qaytish” (Reintegration) dasturi doirasida bola sog‘ayib, odatiy maktabiga qaytganda, gospital pedagog va sinf rahbari o‘rtasida axborot almashinuvi yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu bolaning yangi jamoaga tezroq moslashishiga yordam beradi [5].

Buyuk Britaniyada mahalliy ta’lim boshqarmalari qoshida faoliyat yurituvchi “Hospital and Home Education Service” tizimi mavjud bo‘lib, u uzoq muddat davolanayotgan yoki uyda parvarishlanayotgan o‘quvchilarga individual o‘quv rejasi asosida ta’lim beradi. Bu tizimning muhim tarkibiy qismi – “buddy system” (do‘stlik tizimi) bo‘lib, unda bemor bolaga odatiy maktabidan bitta sinfdoshi biriktiriladi va ular muntazam yozishma, video qo‘ng‘iroqlar orqali aloqada bo‘ladi. Bu amaliyot bolaning tengdoshlar jamoasidan uzilib qolmasligini ta’minlaydi va kasalxonadan chiqqach ijtimoiy moslashuvni sezilarli darajada osonlashtiradi [4].

Finlyandiyaning ta’lim tizimi bolaning umumiy farovonligini (well-being) ta’lim sifati bilan bir xil darajada muhim deb hisoblaydi. Gospital maktablarda “multidisiplinar jamoa” tamoyili qo‘llaniladi – bunda pedagog, psixolog, ijtimoiy xodim va tibbiyot xodimi birgalikda har bir bola uchun individual qo‘llab-quvvatlash rejasini ishlab chiqadi. Fin-

lyandiya modelida o‘yin va ijodiy faoliyatga katta e’tibor qaratiladi, chunki bu faoliyat turlari orqali bola stressni yengish va ijtimoiy ko‘nikmalarni tabiiy tarzda rivojlantirish imkoniyatiga ega bo‘ladi [8].

Janubiy Koreya va Yaponiyada gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvini ta’minlashda raqamli texnologiyalar, xususan, “teleprisutstvie robotlari” (telepresence robots) keng qo‘llaniladi. Bunday robotlar bemor o‘quvchining o‘rniga sinfda “ishtirok etadi” – ekran orqali bola darsni kuzatishi, savol berishi va sinfdoshlari bilan muloqot qilishi mumkin. Bu yondashuv, ayniqsa, immunitet tizimi zaif bo‘lgan va jismonan kasalxonadan chiqa olmaydigan bolalar uchun ijtimoiy aloqani uzmaslikning samarali vositasi hisoblanadi. Bundan tashqari, mazkur davlatlarda virtual reallik texnologiyalaridan foydalangan holda guruhli o‘yin va loyiha faoliyatlari tashkil etilib, bu bolalarning jamoaviy ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [8, 9].

Avstraliyada aholi hududlar bo‘ylab notekis joylashganligi sababli “School of the Air” va shunga o‘xshash masofaviy ta’lim tizimlari uzoq muddat davolanuvchi bolalar uchun ham moslashtirilgan. Bunday tizimlarda bola nafaqat o‘qituvchisi bilan, balki bir xil holatdagi boshqa bemor o‘quvchilar bilan ham virtual sinf orqali muloqot qiladi, bu esa geografik jihatdan uzoqda joylashgan bo‘lsa-da, ijtimoiy izolyatsiyani sezilarli darajada kamaytiradi. Avstraliya tajribasi shuni ko‘rsatadiki, texnologik yechimlar nafaqat yirik shaharlardagi kasalxonalar, balki chekka hududlardagi bemor o‘quvchilar uchun ham teng imkoniyat yaratishi mumkin.

Yuqoridagi tahlil asosida xorijiy tajribada gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanligini ta’minlovchi quyidagi asosiy yo‘nalishlarni ajratib ko‘rsatish mumkin:

– professional psixologik-pedagogik yordam ko‘rsatuvchi ixtisoslashgan mutaxassislar tayyorlash;

– bemor o‘quvchi va uning odatiy sinfi o‘rtasida uzluksiz aloqani ta’minlovchi mexanizmlar (video ko‘prik, do‘stlik tizimi, teleprisutstvie);

– kichik guruhli va jamoaviy shaklda tashkil etilgan o‘quv-tarbiyaviy faoliyat;

– oila bilan faol hamkorlik va ota-onalarni psixologik jihatdan tayyorlash;

– sog‘ayib chiqqandan so‘ng odatiy ta’lim muhitiga qaytishni ta’minlovchi reintegratsiya dasturlari.

Xitoyning yirik shaharlaridagi bolalar onkologiya markazlari qoshida tashkil etilgan “Hospital classroom” loyihalari doirasida universitet talabalari va ko‘ngillilardan tashkil topgan tarmoq faoliyat yuritadi. Ular haftalik asosda kasalxonaga tashrif buyurib, o‘quv mashg‘ulotlaridan tashqari, ijtimoiy-madaniy tadbirlar (bayramlar, ijodiy ko‘rgazmalar, sport musobaqalari) tashkil etadi. Bunday tadbirlar bemor bolalarning o‘zini kasalxona devorlaridan tashqarida ham “oddiy” bola sifatida his qilishiga yordam beradi. Kanadada esa “SickKids” kabi yirik pediatriya kasalxonalari qoshida “Peer Support Program” joriy etilgan bo‘lib, unda avval shunga o‘xshash tajribadan o‘tgan, hozirda sog‘aygan bolalar yangi bemor bolalarga mentor sifatida biriktiriladi. Bu amaliyot bemor bolada “men yolg‘iz emasman” hissini shakllantiradi va ijtimoiy moslashuv jarayonini ancha yengillashtiradi.

Shuningdek, Kanada tajribasida oilaviy markazlashgan yordam tamoyili alohida o‘rin tutadi: nafaqat bola, balki uning aka-uka, opa-singillari uchun ham psixologik maslahat xizmatlari tashkil etilgan bo‘lib, bu butun oilaning ijtimoiy barqarorligini saqlashga xizmat qiladi. Bunday yondashuv bolaning kasalxonadan chiqqach oilaviy va maktab muhitiga qaytishini yanada silliqlashtiradi.

Olingan natijalarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, xorijiy davlatlarning barchasida gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirish alohida, ajratilgan chora sifatida emas, balki yaxlit ta’lim-tarbiya va tibbiy-psixologik xizmat tizimining tarkibiy qismi sifatida yo‘lga qo‘yilgan. Bu holat mazkur muammoning kompleks tabiatga ega ekanligini tasdiqlaydi – ya’ni faqat pedagogik vositalar bilan cheklanib qolish yetarli natija bermaydi.

Qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, AQSH va Germaniya modellari asosan “inson resursi” – ya’ni maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan mutaxassislar (Child Life Specialist, Krankenhauspädagoge) faoliyatiga tayanadi, Buyuk Britaniya va Finlyandiya modellari esa tizimli hamkorlik va ijtimoiy tarmoqni saqlab qolishga (buddy system, multidisiplinar jamoa) urg‘u beradi. Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasi esa texnologik innovatsiyalarga asoslangan bo‘lib, bu ayniqsa yuqori texnologik salohiyatga ega mamlakatlar uchun xarakterlidir. Shu bilan birga, barcha modellarda umumiy jihat mavjud: bolaning tengdoshlar jamoasi bilan aloqasini uzmaslik va uni faol ijtimoiy sub’ekt sifatida ko‘rish tamoyili.

Shuni alohida ta’kidlash lozimki, xorijiy tajribada ijtimoiy moslashuvchanlikni rivojlantirish nafaqat kasalxonada bo‘lish davrida, balki bola sog‘ayib, odatiy maktabga qaytgandan keyingi davrni ham qamrab oladi. Bu – reintegratsiya bosqichi – ko‘pincha e’tibordan chetda qoladigan, ammo ijtimoiy moslashuv nuqtai nazaridan eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi, chunki aynan shu davrda bola o‘zining “boshqacha”ligini his qilishi, tengdoshlaridan orqada qolganligi tufayli ijtimoiy tashvish kechirishi mumkin.

O‘zbekiston sharoiti bilan solishtirganda, mamlakatimizda inklyuziv ta’lim tizimi rivojlantirilayotgan bo‘lsa-da, uzoq muddat davolanuvchi bolalarga ixtisoslashgan gospital pedagogikasi yo‘nalishi hali institutsional jihatdan shakllanmagan. Kadrlar tayyorlash tizimida “gospital pedagog” yoki unga muqobil mutaxassislik mavjud emas, bemor o‘quvchi va uning sinfi o‘rtasidagi aloqani ta’minlovchi rasmiy mexanizmlar ishlab chiqilmagan. Shu bilan birga, mamlakatda raqamli ta’lim infratuzilmasining rivojlanib borayotganligi (masofaviy ta’lim platformalari, video aloqa vositalari) Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasidagi texnologik yechimlarni moslashtirish uchun qulay zamin yaratmoqda.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, ular O‘zbekiston Respublikasida gospital pedagogikasi yo‘nalishini institutsionalizatsiya qilish, tegishli me’yoriy-huquqiy baza va uslubiy qo‘llanmalar ishlab chiqish uchun ilmiy asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ayni paytda, tadqiqotning cheklovi sifatida shuni ta’kidlash lozimki, ushbu ish nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, xorijiy tajribaning O‘zbekiston sharoitida amaliy sinovdan o‘tkazilishi kelgusi tadqiqotlar mavzusi bo‘lishi lozim.

Yana bir muhim jihat – xorijiy tajribada ijtimoiy moslashuvchanlikni baholash uchun aniq mezonlar va monitoring tizimlari ishlab chiqilgan. Masalan, Germaniya va Finlyandiyada har bir bemor o‘quvchi uchun individual rivojlanish kartasi yuritiladi, unda o‘quv ko‘rsatkichlari bilan bir qatorda ijtimoiy-hissiy holat ham muntazam qayd etib boriladi [5, 8]. Bu esa pedagog va psixologlarga zarur hollarda o‘z vaqtida aralashish (intervensiya) imkonini beradi. O‘zbekiston sharoitida bunday monitoring tizimini joriy etish, xususan, sog‘liqni saqlash va xalq ta’limi tizimlari o‘rtasida axborot almashinuvini raqamlashtirish orqali amalga oshirilishi mumkin.

Tadqiqot davomida yana shu narsa aniqlandiki, ko‘pgina xorijiy modellarda nafaqat bolaning o‘zi, balki uni davolayotgan tibbiyot xodimlari ham ijtimoiy-pedagogik jarayonga jalb etiladi. Xususan, hamshira va shifokorlar bilan pedagoglar o‘rtasida

muntazam maslahatlashuvlar tashkil etilib, bu orqali bolaning jismoniy holatidan kelib chiqqan holda ijtimoiy faollik darajasi individual tarzda belgilanadi. Bunday hamkorlik modeli O‘zbekiston sog‘liqni saqlash muassasalarida ham tatbiq etilishi mumkin bo‘lgan istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi, chunki u tibbiyot va pedagogika sohalari o‘rtasidagi bo‘shliqni bartaraf etishga xizmat qiladi.

O‘tkazilgan tahlil natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

Mehrli maktab o‘quvchilarining ijtimoiy moslashuvchanligini rivojlantirish xorijiy davlatlarda yaxlit, ko‘p tarmoqli tizim sifatida tashkil etilgan bo‘lib, unda pedagogik, psixologik, tibbiy va texnologik vositalar uzviy bog‘langan holda qo‘llaniladi.

AQSH, Germaniya, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasi turli yondashuvlarni namoyon etsa-da, ularning barchasida bemor o‘quvchi bilan uning odatiy tengdoshlar jamoasi o‘rtasidagi aloqani uzmaslik markaziy g‘oya sifatida namoyon bo‘ladi.

Raqamli texnologiyalar (telepresence robotlari, video darslari, masofaviy ishtirok platformalari) gospital maktab o‘quvchilarining ijtimoiy izolyatsiyasini kamaytirishning samarali vositasi sifatida tobora ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston sharoitida gospital pedagogikasi yo‘nalishini rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar tavsiya etiladi: gospital pedagog mutaxassisligini kadrlar tayyorlash tizimiga kiritish; bemor o‘quvchi va uning maktabi o‘rtasida axborot almashinuvini ta’minlovchi rasmiy mexanizm yaratish; kasalxonalarda o‘quv-ijodiy xonalar tashkil etish; oilalar bilan ishlash bo‘yicha psixologik xizmatni kuchaytirish; shuningdek, masofaviy ishtirok imkonini beruvchi raqamli platformalarni joriy etish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 25-maydagi “Gematologiya, onkologiya, klinik immunologiya, boshqa statsionar va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo‘lgan bolalar uchun maktabgacha ta’lim va tarbiya hamda umumiy o‘rta ta’lim berish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 234-sonli qarori.

2. Association of Child Life Professionals. Official Documentation on Child Life Practice in Pediatric Healthcare Settings.

3. National Association for Hospital Education (NAHE), United Kingdom. Guidelines for Hospital and Home Education Services.

4. Bundesverband Krankenhauspädagogik E.V. (Germaniya). Krankenhauspädagogik: Grundlagen und Praxis.

5. UNESCO. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All.

6. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST). Reports on Child and Adolescent Health and Development.

7. Finnish National Agency for Education. Well-being and Learning Support in Finnish Schools.

8. Ministry of Education, Republic of Korea. Digital Learning Support for Students with Long-term Illness.

9. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology of Japan (MEXT). Support Systems for Hospitalized Students.

10. Vygotskiy L.S. Bola rivojlanishida ijtimoiy muhitning o‘rni. — Pedagogika nazariyasi asarlari.

Bosh muharrir:
Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o‘rinbosari v.v.b.;
Mas’ul kotib:
Suyarova Lutfiya Muxiddinovna

TAHRIR HAY’ATI:
Xilola UMAROVA, E’zozxon KARIMOVA, Risboy JO‘RAYEV, Xolboy IBRAGIMOV, G‘ayrat SHOUMAROV, Ulug‘bek INOYATOV, Oynisa MUSURMONOVA, Shukurullo MARDONOV, Saidaxbor BULATOV, Barno ABDULLAYEVA, Dilyara SHARIPOVA, Lola MO‘MINOVA, Maqsudjon YULDASHEV, Nilufar ISAQULOVA, Mirodiljon BARATOV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA’MUROV, Zair TAXIROV, Sharibboy ERGASHEV, Shaxnoza XALILOVA

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko‘chasi, 30-uy.
E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (90)994-77-88, (93)528-90-47, (97)776-33-70
t.me/xalqtalimi_jurnali. http://t.me/xalq_talimi_jurnali.

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e’lon qilingan maqolalardan olingan matnlar ‘‘Xalq ta’limi’’ ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko‘rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro‘yxatiga kiritilgan.

“TAFAKKUR NASHRIYOTI” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko‘chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog‘oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.
Shartli b.t. 12,0. Adadi __ ___ nusxa. – buyurtma.
Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas’ul – Muhammad Xurshida Tolibovna

Jurnalga taqdim etilgan barcha materiallar https://rustxt.ru/antiplagiat sayti hamda https://t.me/check_antiplagiat_bot da monitoring qilinadi.

© “Xalq ta’limi” jurnali, 2026.